

Türkiye’de Kırsal Alanda Kadının Güçlenmesinin Önündeki Engeller

Obstacles to Women's Empowerment in Rural Areas in Türkiye

ÖZET

Dezavantajlı gruplardan biri olarak değerlendirilen kadınlar, dünyanın çoğu ülkesinde farklı konulardan dezavantajlı sayılırlar. Salt kentsel alanda değil, kırsal alanda da kadınlar birçok alanda dezavantaj yaşamaktadır. Ataerkil değerler ve geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri istihdam, eğitim, mülkiyet, kararlara katılım gibi konularda kadını kısıtlamaktadır. Çalışmada, kırsal alanda kadınların güçlenmesi yönündeki engeller ele alınmıştır. Emek, eğitim, sağlık, örgütlenme, girişimcilik, yoksulluk, sosyal güvenlik ve toplumsal cinsiyet açısından var olan durumu ve sorunları ortaya koymak ve çözüm önerisi geliştirmek amaçlanmıştır. Kırsal alanda refahın ve gelişmenin sağlanabilmesi kadının toplumsal yaşamın her alanına katılımının sağlanması için yerel farklılıkların göz önünde bulundurulması kadın girişimciliğinin, örgütlenmenin ve tüm kadınların sorunlarına yönelik çalışmaların desteklenmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Woman in Rural Areas, Women's Empowerment, Patriarchal Structure

ABSTRACT

Women, considered one of the disadvantaged groups, face various forms of disadvantage in most countries around the world. Women experience challenges not only in urban areas but also in rural regions. Patriarchal values and traditional gender roles limit women in areas such as employment, education, property ownership, and participation in decision-making. This study addresses the barriers to empowering women in rural areas. It aims to examine the current situation and problems in terms of labour, education, health, organization, entrepreneurship, poverty, social security, and gender issues, while also proposing solutions. Ensuring welfare and development in rural areas requires supporting women's entrepreneurship, promoting organization, and addressing women's issues comprehensively by considering local differences to facilitate women's participation in all aspects of social life.

Keywords: Woman in Rural Areas, Women's Empowerment, Patriarchal Structure

GİRİŞ

Sürdürülebilir bir kırsal kalkınma, kırsal alanda kadının tarımsal üretime yaptığı katkılarla mümkündür. Kırsalda yaşam süren bireylerin yaşam şartlarının iyileştirilmesi yönünde hazırlanan programlarda kadına yönelik çalışmaların varlığı önkoşullardan biridir. Toplumsal cinsiyete duyarlı olmayan kırsal kalkınma projelerinde kadınlar, kalkınmadan yararlanmak bir yana, daha da olumsuz etkilenen kesimi oluşturmaktadır. Dolayısıyla kadınlara yönelik olarak geliştirilecek kırsal kalkınma stratejilerinin de bu kırsal alan toplumunun özelliklerine ve farklı sosyal formasyonlarda kadınların üstlendikleri rollere göre belirlenmesi gerekir. Kadınların kırsalda var olan durumunun iyileştirilmesi ve eş zamanlı olarak toplumsal kalkınmanın da desteklenmesi anlamına gelmektedir. Toplumlara ve coğrafi koşullara göre değişmekle birlikte kırsal kadının içinde bulunduğu ana problemler şunlardır:

- ✓ Hane içi ve dışı ağır iş yükü
- ✓ Gelir kaynaklarına ulaşamama ve kontrol edememe (toprak, istihdam, kredi, pazar vs.)
- ✓ Toplumsal değerler ve ön yargılar,
- ✓ Kadınların yaptığı işlerin erkeklerin yaptığı işe göre daha az değerli görülmesi ve daha az prestijli olması. Ülkelerin değerlendirme ve kayıtlarında daha az kayda değer görülmesi,
- ✓ Haneye giren gelirin kontrolünde çok az söz hakkına sahip olması.
- ✓ Kadınların maruz kaldığı ayrımcı yaklaşım ve bu durumun toplum tarafından kabul görmesi
- ✓ Sağlık hizmetlerine yeterince erişememe, sık ve erken doğum,
- ✓ Eğitim imkanlarından yeterince yararlanamama,
- ✓ Kentte yaşamını sürdüren kadınların, kırsal alandaki kadınlarının sorunlarına karşı duyarsızlığı,
- ✓ Kamu hizmetlerine ulaşamama ve bu hizmetlere katılamama,

Fatma Öcal Kara ¹

How to Cite This Article

Öcal Kara, F. (2025).
“Türkiye’de Kırsal Alanda Kadının Güçlenmesinin Önündeki Engeller”,
International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 11(1): 216-227. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14751580>

Arrival: 12 December 2024
Published: 30 January 2025

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Dr.Öğr. Üyesi. Harran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Şanlıurfa, Türkiye

- ✓ Toplumsal örgütlenmede güç ve yetki yoksunluğu,
- ✓ Aile içi şiddet,
- ✓ Üretici kaynaklara kadının çok az düzeyde olan erişimidir.

Dünya Bankası, kadınların güçlendirilmesinin tüm sosyal kalkınma programlarında anahtar bir unsur olması gerektiğini belirtmektedir. Bu unsurun tüm kırsal kalkınma projeleri için de geçerli olduğu söylenebilir. Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası gibi uluslararası önemli kuruluşlar, özellikle kırsaldaki kadının tüm açılardan güçlendirilmesi konusuna odaklanmışlardır (Fazlıoğlu, 2003; Gökdemir ve Ergün 2002).

Bu sorunlardan hareketle bu çalışmada, dezavantajlı gruplardan biri olarak görülen kırsal alanda kadınların güçlenmesi yönündeki engeller ele alınmış, yoksulluk, emek, eğitim, sağlık, örgütlenme, girişimcilik, sosyal güvenlik ve toplumsal cinsiyet açısından var olan durumunu ve problemlerini ortaya koymak ve çözüm önerileri sunmak amaçlanmıştır.

Kadın dezavantajlı mıdır?

Dezavantajlılık kavramına ilişkin literatürde genel kabul edilen bir tanım yoktur. Ancak, literatürde dezavantajlı grupların, “korunmasız”, “dışlanmış”, “savunmasız”, “aykırı” ve “risk” grupları olarak adlandırıldıkları görülür (Akıncı Demirbaş ve Güney, 2023; Yılmaz ve Öcal, 2015). Bireyin kendisini benimseyip, gerçekleştirme yolunda gerekli olan olanaklara ulaşip ulaşamamasına dikkat çeken dezavantajlılık kavramı, bu olanakları öz saygı, teşvik, eğitim, özerklik, sağlık, sorumluluk, topluluk desteği, istihdam, bilgi ve sermaye konularını kapsar (Mayer, 2003). Dezavantajlı grupları UNESCO (1998) ise; etnik kökenleri, cinsiyetleri, ekonomik durumları, dinsel inançlarından dolayı ekonomik, sosyal ve toplumsal olanakları diğer gruplara göre daha düşük bireyler olarak tanımlar. Bu tanıma göre sözü edilen bu bireyler sağlık, eğitim, destek gibi konularda diğer bireylerin toplumda sahip olduğu olanaklara sahip değildir ve bu olanaklara erişimde sıkıntılar yaşamaktadır. Salt istihdam açısından değil, toplumsal uyum açısından da değerlendirildiğinde de karşılaşılan problemlerin fazla olduğu bireylerdir (Alp, 2014). Bu gruplarda dünyaya gelen bireylerin eğitiminde, gelir dağılımında ve sağlık koşullarında gözle görülür eşitsizlik mevcuttur (Erdek ve ark., 2024). Kadınlar, yaşlılar, çocuklar, yoksullar, engelliler, göçmenler, mülteciler, LGBT’liler, eski hükümlüler dezavantajlı gruplar arasında yer almaktadır. Ancak dezavantajlı olma durumu, ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye farklılık gösterebilmektedir.

Kadınlar, dezavantajlı gruplar arasında değerlendirilen en büyük gruplardan birini oluşturmaktadır. Ayrıca dünyanın çoğu ülkesinde farklı konulardan dezavantajlı sayılırlar. Dili, dini, ırkı yaşadığı toplumdan farklı olan ve yaşadığı toplumda ekonomik ve sosyal yönden olanakları daha düşük olan, kendi kendine yetemeyen kadınlar çocuklarıyla da etkili iletişim kurma noktasında sorunlar yaşamaktadırlar (Akıncı Demirbaş ve Güney, 2023). Salt kentsel alanda değil, kırsal alanda da kadınlar birçok alanda dezavantaj yaşamaktadır. Ataerkil değerler ve geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri istihdam, eğitim, mülkiyet, kararlara katılım gibi konularda kadını kısıtlamaktadır.

Kırsal alan tanımı karmaşası

Türkiye’de 1924 yılındaki 442 sayılı Köy Kanunu’nda kırsal alan, “Nüfusu 2000’den aşağı yerleri köy olarak tanımlarken, nüfusu 2000 ile 20 000 arasında olan yerleri kasaba ve 20 000’den fazla nüfusu olan yerleşimleri ise şehir olarak tanımlar. Bu tanıma göre, Türkiye’nin yerleşim yerleri, o dönemin idari bölünüşü haricinde, “köy”, “kasaba” ve “şehir” olarak üç sınıfta nitelenmektedir. Köy yerleşimleri ve buralarda kurulan köy mahalli idareleri için çerçeve çizilmektedir (RG, 1924).

Şekil 1: Kır ve Köy Nüfus Oranları (%) Kaynak: Yardımcı, 2023

Türkiye’de 2012 yılında 6360 sayılı Kanun’la yapılan değişikliklerden sonra bir kırsal alan tanımı sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. 9. Kalkınma Planı’nın (2007-2013) uygulama sürecinin son 2 yılı olan 2012 ve 2013 yılları, kırsal alan tanımı bağlamında Türkiye için, bugünden bakıldığında, 1982 yılında kent-kır tanımının yapılması kadar önemli bir dönüm noktası olmuştur. 6360 sayılı Kanun’la büyükşehir belediyesi olan 30 ilde mahalli idare birimleri ve bunların idari sınırlarında yapılan değişiklikler, 2. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminden itibaren mahalli idare sınırlarına göre yapılan kır ve kent tanımlamasını bozmuştur. Bundan dolayı bu kapsamda ele alınan istatistiksel verileri de gerçeği yansıtmaz bir noktaya ulaştırmıştır (Yardımcı, 2023). 2012 yılında eski kent ve kır tanımına göre %27,7 olan kırsal nüfus oranı, 2013 yılında keskin bir düşüşle % 13,3’e; köy ve kent tanımına göre ise, 2012’de % 22,7 olan köy nüfusu, 2013 yılında %8,7’ye gerilemiştir. Bu gerileme yıllar içinde günümüze kadar sürmüştür (Şekil 1). Benzer durum kadın istatistiklerinde de yaşanmaktadır. Mahalli idare yapılanmasındaki bu keskin değişim, yeni bir kırsal alan tanımı ihtiyacını doğurmaktadır.

Kırsal Alanda Kadının Güçlenmesinin Önündeki Engeller

Kırsal alanda kadının güçlenmesi, kırsal bölgelerde yaşayan kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan haklarının artırılması ve toplumsal yaşamda daha etkin ve eşit bir rol üstlenmeleridir. Ancak bu güçlenme özellikle kırsal alanlarda daha zordur ve kadınların önünde birçok engel bulunmaktadır. Bu bağlamda, Bu bölümde kırsal alanda kadının güçlenmesi yönündeki engeller dokuz başlık altında incelenmiştir.

Yoksulluk

Kırsalda kadın yoksulluğu, kırsal alanda kadının güçlenmesi yönündeki engellerden biridir ve son yıllarda daha fazla üzerinde durulmaktadır. Kadınların, yoksulluğu farklı şekillerde ve genellikle daha derinlemesine deneyimlemeleri bu konuda kadınları ayrı bir başlık altında ele almayı gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, kadın yoksulluğunun ayrı bir şekilde ele alınması, kırsal kalkınma çalışmaları arasında önemli bir unsuru haline gelmesine neden olmuştur (Kutay, 2022).

Yoksullukla mücadele çalışmaları ile kırsal kalkınma çalışmalarının çoğunluğu artık iç içe geçmiştir. UNDP, Dünya Bankası, ILO, AB gibi uluslararası kuruluşlar, küreselleşme, ulusal ve uluslararası politikadaki değişiklikler ve yeni gelişen durumlar karşısında politikalarını yeniden değerlendirmeye başlamışlardır. Bu gelişmelerden hareketle özellikle yoksulluğun azaltılması üzerine 2003 yılında Dünya Bankası tarafından “Yeni Kırsal Kalkınma Stratejisi” yayınlanmıştır. Sürdürülebilir kırsal kalkınma ilkesinden hareketle yeni stratejiler şu esaslara bağlanmıştır:

- ✓ Kırsal kalkınma çoğulcu ve çok disiplinli yaklaşımlar gerektirmektedir,
- ✓ Öncelik kırsal altyapı olmalıdır,
- ✓ Katılımcı yaklaşımlarla kültürel ve sosyo-ekonomik sorunlar çözümlenmelidir,
- ✓ Kırsal kalkınma problemlerine ilişkin çözüm önerileri özellikle toplum katılımını ve dinamiklerini esas alacak şekilde düzenlenmelidir,
- ✓ Çocuk, kadın, topraksızlar, yoksullar gibi gruplara özel önem verilmelidir (Çelik Ateş, 2017; Gülçubuk ve ark, 2010).

Kırsal kalkınma projeleri kırsal alan toplumunun tüm kesimlerini aynı biçimde etkilememektedir. Özellikle geleneksel ayrıştırmacı ataerkil değerlerin varlığını koruduğu bölgelerde, kırsal kalkınma sürecinde de kadınlar dezavantajlı konumda olabilmekte, kırsalda ekonomik refahın artması her bölgede kadının güçleneceği anlamına ne yazık ki gelmemektedir. Örneğin, Ökten ve Tüysüz (2017) tarafından Harran Ovası’nın ekonomik yapısı farklı iki köyünde yapılan bir araştırmada, GAP ile başlayan bölgesel kalkınmanın sulu tarıma doğru, görece olarak daha yüksek ekonomik gelire doğru geçildikçe hanedeki ve kırsaldaki ekonomik refahı artırdığı tespit edilmiştir. Ancak bu durumun patriarkal yapıyı etkilemediği vurgulanmış, hatta kadınların aleyhine yönde etkileyerek erkekleri daha da güçlendirdiği tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle artan refah ya da kalkınma; ayrımcılık ve eşitsizlik oluşturan var olan işbölümünü, değer ve normları azaltmamaktadır. Bu durum tersine hem sınıf içi, hem de sınıflar arası farklılaşmayı daha da belirginleştirmektedir. Bu araştırma, kalkınmanın erkekleri varsıllaştırarak refaha ulaştırdığı, varsıl kadını tarımdan uzaklaştırdığı ancak gelişmesine ön ayak olmadığını göstermektedir.

Kadın Emeğinin Görünmezliği

Birçok sektörde olduğu gibi, tarım sektöründe kadının konumuna bakıldığında, cinsiyet eşitsizliği bu sektörde de karşımıza çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu eşitsizlik, kırsalda kadının güçlenmesinin önündeki engellerden birini oluşturmaktadır.

Kırsal alanda kadının istihdama katılım oranı, tarımda ücretsiz aile işçisi olarak çalışması sebebiyle fazla olsa da, Türkiye’de tarımsal işgücündeki azalma, kadın işgücünün de giderek düşmesine yol açmaktadır. Tarım sektöründe çalışan kadınlar, tarım dışına çıktıklarında veya göç ettiklerinde işgücüne katılamamakta ya da zorluk çekmektedirler. İşgücüne katılabilen kadınlar ise, daha çok kalifiye olmayan statüsü düşük işlerde güvenceden yoksun bir biçimde çalışmaktadır. Bu ise kadının çalışma ve toplum hayatının dışında kalmasına neden olabilmektedir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2012)

Hayat standartları dünya standartlarının gerisinde olan bireylerin oluşturduğu, öğrenim düzeyi düşük, sosyal hakları tam oluşmamış ve bunun bilincinde olmayan, hane halkları, yaşamlarını sürdürebilmek için tüm hane bireylerini ekonomiye dahil etmek zorunda kalmıştır (Sevinç ve ark., 2015; Küçükkalay ve ark., 2000). Tarımsal üretimde, en önemli üretim faktörlerinden biri olan emek faktörü, salt erkeğin değil, kadının da ekonomiye sunduğu katkılardan meydana gelmektedir. Kadınlar, kırsal alan aile yapısında bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetine ve ürünlerin değerlendirilmesi sürecine, önemli oranda katılan bireyler olup, özellikle gelişmekte olan ülkelerde onların kırsal ekonomiyi ayakta tutan ana bir güç olduğu söylenebilir (Murray, 1985; Hablemitoğlu, 1996; Yiğit ve Öcal Kara, 2023).

Kadın, etkin olarak bitkisel ve hayvansal üretime katılmış olsa da, emeğinin karşılığının farkına henüz varılamamıştır. Bundan nedenle de tarımsal üretimde kadın emeğinin görünür kılınması da güçleşmiştir. Bu görünmez emek sonucunda kadın, yoksullaşmakta ve yoksunlaşmaktadır (Yiğit ve Öcal Kara, 2023; Ecevit, 1994; Candan ve Özalp Günel, 2013). Bu durum da kadınların ekonomik açıdan bir erkeğe veya başka bireylere bağımlı olmalarına sebep olmaktadır.

Tarım sektörünün, kırsal alanda kadınlar açısından en önemli istihdam kaynağını oluşturduğu tüm çevreler tarafından bilinmektedir. Türkiye genelinde kadınların işgücüne katılım oranı %30,6 olup kadınların yaklaşık %28,7’si kırsal alanda ve tarımda istihdam edilmektedir. Oysa aynı oran erkekler için %15,5’e düşmektedir. Kırsal kalkınma çabalarında tarım istihdamındaki kadınlar politika üretiminde özellikle gözetilmesi gereken bir işgücü grubudur. Kadın çiftçilerin sosyal güvenlik ve çalışma yaşamına ilişkin koşulları iyileştirme ihtiyacı göstermeye devam etmektedir (KB, 2018)

Mevsimlik işçilik bazı bölgeler için özellikle düşük gelirli ya da topraksız aileler için oldukça önemli bir gelir kaynağıdır. Ancak, mevsimlik gezici tarım işçiliği yapan bireyler; hem mutlak, hem de görel anlamda yoksulluk yaşamaktadır. Bu aileler öğretim imkânlarına yeterince ulaşamadıklarından dolayı düşük öğrenim seviyesine sahip hane halklarıdır. Ayrıca öğrenim düzeyinin düşüklüğü nedeniyle aile bireyleri içinde kalifiye meslek sahibi olan ya da gelir getirici faaliyetlerde bulunan kişilerin az olduğu, geçmişi bir şekilde kırsala dayanan, toprak sahibi olmayan, çocuk sayısı fazla, hane halkı genişliği oldukça yüksek kitlelerdir. Bu nitelikler aileleri öncelikle yoksulluğa, sonrasında mevsimlik gezici tarım işçiliğine mahkûm etmekte ve nesilden nesile doğal bir sonuç olarak aktarılmaktadır (Sevinç ve Davran, 2022). Yiğit ve Öcal Kara (2023) tarafından Şanlıurfa kırsalında kadınlarla yapılan bir araştırmada görüşülen kadınların %45,15’i hem Şanlıurfa, hem de başka illerde mevsimlik işçi olarak çalıştığını belirtmişlerdir. Ayrıca yılın 3-5 ayını mevsimlik işçi olarak çalıştıkları, sezona ve işin türüne göre il değiştirdikleri, çoğunlukla Rize, Konya, Adana ve Malatya’ya mevsimlik işçilik için gittikleri saptanmıştır. Çalışmada kadınlar, çalışma şartlarının onlara göre çok zor olduğunu ve bu çalışma şartlarından memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Yaz mevsiminde öz bakımlarını yapamamaları yaşadıkları büyük sorunlardan biridir. Bu durum, kişisel hijyen ve sağlık açısından birçok soruna sebep olmaktadır. Bunun dışında çocuk bakımı, çadır temizliği, barınma konusunda çalışma koşullarının kendilerini hem fiziki hem de psikolojik olarak olumsuz yönde etkilediği ve kendilerine özgü özel bir alanın olmadığını, bu alanın da erkeklerle beraber çalışmak zorunda olmalarından dolayı kendilerini rahatsız ettiğini dile getirmişlerdir. En azından barınma şartlarının iyileştirilmesinin kendilerini olumlu şekilde etkileyeceği belirtilmiştir. GAP İdaresi tarafından (1994) bölgede yapılan diğer bir çalışmada ise, mevsimlik işçiliğe kadınların katılım oranı, Şanlıurfa’da %24, Gaziantep’te % 14, Adıyaman ve Diyarbakır illerinde % 6 olarak saptanmıştır.

Eğitim

Eğitim, en temel insan haklarından biridir ve toplumsal kalkınmanın da temelini oluşturmaktadır. Eğitime erişim olanakları göz önünde bulundurulduğunda tüm dünyada kadınlar ile erkekler arasında bir cinsiyet açığı

söz konusudur. Eğitimdeki cinsiyet eşitsizliğinin kırsal alanda kadının güçlenmesi önünde bir engel olduğu söylenebilir.

Türkiye'de kırsal alandaki kadınların eğitim durumu, genel olarak kentsel bölgelere kıyasla daha düşük seviyelerdedir. Eğitimdeki cinsiyet eşitsizliği, okuldan erken ayrılma, yükseköğrenime erişimdeki zorluklar ve okuryazarlık oranlarındaki farklar, kırsal alandaki kadınların karşılaştığı temel engellerdir. Türkiye genelinde okuryazarlık oranı %98,7 seviyelerindeyken, kırsal kesimde bu oran kadınlar için %94,2'dir. Bu da kırsal alanlardaki kadınların okuryazarlık düzeyinin, kentsel alanlara kıyasla belirgin şekilde daha düşük olduğunu göstermektedir (TUİK, 2022). Kadınların annelik rolü, yaşadığı toplumun kültürünün yeni nesillere aktarılmasında büyük öneme sahiptir.

Eğitime erişimdeki eşitsizlik, kırsal alanda kadının yaşam koşulları, çocuklarının sağlığı, beslenmesi, hane halkı geliri ve kadının verimliliği üzerine doğrudan etki eden önemli bir faktördür. Pek çok çalışmanın da ortaya koyduğu üzere, annenin eğitim düzeyindeki artış, çocuğunun daha sağlıklı olmasına neden olmakta ve beşeri sermayeye yapılan her ilave, kadının verimliliğini ve gelir düzeyini artırırken yoksulluk düzeyini de azaltmaktadır (IFAD, 2001; Alkan, 2019).

Sağlık

Son yıllarda sağlık alanında önemli mesafe kat edilmesine karşın, halen erkeğin ve kadının biyolojik cinsiyeti ve üremeye ilgili fizyolojik fonksiyonlarının ayrılığı ve getirdiği yüklerin yanı sıra, toplumun kendilerine biçtiği "toplumsal cinsiyet" rollerinden kaynaklanan ve sağlıklarını etkileyen bir takım olumsuzluklar bulunmaya devam etmektedir. Toplumsal cinsiyet adaletsizliğinin bir yansıması olarak kadınların gereksinimlerinin gerektiği kadar önemsenmemesi nedeniyle kadınların sağlık sorunuyla ilgili sorunların ve risklerin saptanması ve onlara uygun sağlık hizmetinin sunulması konusunda bir takım sorunlar yaşanmaktadır (Kb,2018).

Kadınların sağlıklı bir şekilde yaşamalarını ve güvenli bir çevrede bulunmalarını ifade eden sağlık kavramı; yeterli beslenme, sağlık hizmetlerine ve üreme sağlığına dair bilgilere, hizmetlere ulaşabilmeyi kapsar. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre, her yıl 1.600'den fazla kadın, hamilelik ve doğumla bağlantılı komplikasyonlar nedeniyle hayatını kaybetmektedir. Bunun yanı sıra, kadının fiziksel ve psikolojik sağlığını olumsuz yönde etkileyen ve güvenliğini tehdit eden en önemli faktörlerden biri şiddettir. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle kadınlar, öncelikle aile içinde ve buldukları toplumda şiddete uğramaktadırlar. Bu durum, kadınların sosyal dışlanma süreçlerini derinden deneyimlemelerine yol açmaktadır (Weforum, 2005; Karagöz ve Can Bitkin, 2024).

Aile içi şiddet, toplumun her kesiminde giderek artan bir şekilde görünmektedir. Aile içinde şiddet gören kadınlar, bu şiddet sonucu evden kaçtıktan sonra veya ailelerinin onayı olmadan evlendikleri takdirde, eşlerinden şiddet gördüklerinde geri dönme imkânı bulamamaktadırlar. Ayrıca, baba evinden geleneksel değerlerle evlenen kadınlar, "kocanın hem sevip hem dövüleceği" veya "dayağın cennetten çıktığı" gibi söylemler nedeniyle, şiddet gördüklerinde baba evine geri dönemezler. Bu durum, şiddetin tüm türlerinin artarak devam etmesine neden olmaktadır. Bu bakış açısıyla, yalnızca kadınları etkileyen bir sorun gibi görünen şiddet, aynı zamanda kadınlarda ve çocuklarda ciddi psikolojik sorunlar, intiharlar veya cinayetlere yol açabilen durumlar yaratmakta; bu da toplumsal bir sorunun boyutlarını ortaya koymaktadır. Aileler, genellikle kadın ve çocuklara uyguladıkları şiddeti fark etmeyebilir veya bunu bir "kontrol etme yöntemi" olarak değerlendirme eğiliminde olabilirler. Türk toplumuna özgü atasözleri de genellikle fiziksel şiddeti meşrulaştıran ifadeler içermektedir. Örneğin, "dayak cennetten çıkmadır", "kızı boş bırakırsan ya davulcuya ya zurnacıya kaçar", "kızını dövmeyen dizini döver", "kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etmeyeceksin", gibi cinsiyetçi ifadeler, şiddeti normalleştiren bir dil kullanmaktadır (Davran ve ark., 2022; Karagöz ve Can Bitkin, 2024). Özellikle kırsal alanlarda kadınlar sağlık hizmetlerine erişim noktasında sorunlar yaşamaktadır. Bu durum kırsal alanda kadının güçlenmesi önünde başka bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal Güvenlik

Cinsiyet eşitsizliklerinin büyük oranda yaşandığı bir diğer konu, kadınların sosyal güvenlik hizmetlerinden yeterince yararlanamamasıdır. Bu durum kırsal alanda daha fazla görüldüğünden kadının güçlenmesi yönünde bir engel oluşturmaktadır.

Dünyada son yıllarda kamusal sosyal güvenlik sistemlerine transferler, bütçelerin en önemli kalemlerinden birini oluşturmaya başlamıştır. Sosyal güvenlik hizmetleri alanında cinsiyet bazında ayrıştırılmış verilerin görece yüksek olması toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin de belirgin olarak görülebilmesini mümkün kılmaktadır. Sosyal risklerine karşı asgari bakım ve gelir güvencesine sahip olamayan kadınların eşlerine veya

babalarına bağımlı konumda yaşamak zorunda kaldıkları görülmektedir. Sosyal güvenlik sistemlerinin kapsam, yararlanma koşulları, koruma düzeyi, tanımlı sosyal riskler, yükümlülük biçimleri toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığında özellikle de sosyal sigorta sistemleri “ekmek kazanan” erkeği merkez alan ve kadınların ve çocukların erkeğin bakmakla yükümlü olduğu kişiler olarak görüldüğü bir yaklaşıma sahiptir (K.B., 2018)

Kadınların en fazla istihdam edildiği sektör tarımdır. Tarım sektöründe çalışan kadınlar, genellikle ücretsiz aile iş gücü ve kayıt dışı biçimde çalışmaktadır. Bu olumsuz durum, kadını gelecek güvencesinden ve sosyal güvenlikten yoksun bırakmaktadır (Eştürk ve Kılıç, 2016). Yiğit ve Öcal Kara (2023) tarafından Şanlıurfa’da kırsal alanda tarımsal üretimde çalışana kadınlarla yapılan araştırmada da kadınların çok önemli bir kısmının (%94.51) sigortası olmadığı saptanmıştır. Kadınlar, bireysel bazda sigortalanmadıklarını, aile ya da eşinin sosyal güvencesinden yararlandıklarını belirtmişlerdir. Baş (2019) tarafından yapılan araştırmada, tarımsal üretimde çalışan kadınların sadece %7’sinin sigortası olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre, kadınların hem aile içinde, hem de toplumsal olarak verdikleri emeğin görünmez olduğu söylenebilir. Kadınların sosyal güvencesinin (bireysel) olmamasına karşın hala tarımda çalışmaları başka alanlarda iş seçeneklerinin olmadığını da ortaya koymaktadır.

Örgütlenme ve Girişimcilik

Türkiye’de kadının içinde bulunduğu ikincil konum ve yaşanan toplumsal cinsiyet sorunları düşünüldüğünde, kadının güçlenmesinde kadın işbirliğinin ve dayanışmasının önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Kırsal alanda örgütlenme, ataerkil temellere dayanan toplumsal sistemin sonucu olarak henüz kadınların ihtiyaç duymadığı ancak, bulunduğumuz yüzyılda en önemli konulardan birini oluşturmaktadır.

Kadınların kooperatif ortaklığı konusunda, düşük eğitim seviyeleri, sınırlı iş deneyimleri, mülksüzlük, ekonomik kaynaklara ulaşmada yaşadıkları sıkıntılar ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği vb. etkenler karşılaşılan zorluklar arasındadır. Günümüzde kadınların kooperatif kurmalarında yaşanan sorunlar arasında genellikle istihdam fırsatlarından yeterince faydalanamama, düşük maliyetli ürünlere ulaşamama ve finansal kaynaklara ulaşma gibi faktörler bulunmaktadır. Kadınlar, kooperatifi işletme sürecinde ise, sınırlı sermaye, yetersiz çocuk bakımı desteği, ev içi bakım sorumlulukları ve ekonomik zorluklar gibi engellerle karşılaşmaktadır (Duguid ve ark., 2015; Özdemir ve ark. 2023).

Kooperatifler, kadınların yaşadığı yoksulluğun ve eğitim problemlerinin çözümü, kültürel ve sosyal yaşama katılımın bir kapısı olarak görülebilirler (Yıldırım, 2020; Özdoğan ve Kesgin, 2021). Türkiye’de kadın girişimciliğinin gelişmemesindeki en büyük nedenlerden biri de girişimcilik ekosisteminin yani koşulların buna uygun olmamasıdır. Girişimcilik ekosisteminin ataerkil yapısı kadın girişi önünde büyük bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun dışında finansal kaynaklara erişim, evlilik ve çocuk sahibi olmak gibi geleneksel roller de diğer engeller arasındadır (Çınar ve Dalaman, 2022). Tatar (2018) tarafından, Konya kırsalında yapılan bir araştırmada, kadın girişimciliğini etkileyen olumsuz faktörler, deneyimsizlik, eğitimsizlik, finans yetersizliği, mülk sahibi olmaması nedeniyle kredi olanaklarından faydalanamama, toplumun olumsuz eleştirisi, başarısız olma korkusu aileden izin alamama korkusu ve sorumluluk alamamak olarak belirlenmiştir.

Kadınların ekonomik ve toplumsal yapılardan uzak kalışının, kırsal alanda daha belirgin olduğu söylenebilir. Ancak kırsal alana verilen önemin artması gerektiği ve kadının kalkınmada payının artmasında rolünün daha fazla olabileceği anlayışı son yıllarda daha fazla kabul görmektedir. Özellikle kadın girişimciliğinin artırılması ve üretilen değerden daha fazla oranda pay almasının sağlanması düşünüldüğünden, BM, AB, WB gibi bazı gönüllü kuruluşlar ve ülkeler kırsaldaki kadınları ve kadın girişimciliğini desteklemektedir (Bozacı ve Gökdeniz, 2023; Esen, 2013).

Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımı

Kadın ve çevre, sürdürülebilir kalkınma bağlamında henüz yeni araştırılmaya başlanmış bir konudur. Kırsalda yaşamını sürdüren kadınların doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve korunması, çevre yönetimi, geri dönüşüm konusunda yeterli farkındalıklarının olmaması ve bu konuya ilişkin verilen hizmetlerin yetersiz olması, çevre politikalarının toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı olmaması hem kadının güçlenmesi, hem de gelecek nesillerin yetiştirilmesi açısından da bir engel oluşturmaktadır.

Kadınların üstlendikleri görevler, gelişmekte olan ülkelerde genellikle doğal kaynaklarla ve çevresel sürdürülebilirlikle doğrudan bağlantılıdır. İklim değişikliğinin etkileri, kadınların geleneksel ev içi sorumluluklarını daha da ağırlaştırmaktadır. İklim değişikliği nedeniyle kadınlar ev içi sorumlulukları, örneğin gıda temini ve güvenliği, ısınma, temiz suya ulaşım için daha fazla zaman harcamak zorunda kalmaktadırlar. Onlara atfedilen bu rol nedeniyle kadınlar, çevresel bozulmalardan daha fazla etkilenmektedir. Bu sebeple de

iklim değişikliğine karşı daha hassastırlar. Kırsalda, suyun yöneticisi durumundadırlar ve nasıl, nereden sağlanacağına, ne miktarda, nasıl kullanılacağına karar verici durumdadırlar (Öcal Kara ve ark., 2016). Buna karşın kadınlar, erkeklere oranla özellikle kırsal alanlarda kaynaklara daha kısıtlı erişim sağlamakta, kamusal hizmetlerden daha az faydalanmakta, kamusal yaşama daha az katılabilmektedir. Dolayısıyla doğal kaynaklar ve çevre koruma, yönetimi ve iyileştirme çabalarına yönelik karar alma mekanizmalarına ve politika oluşturma süreçlerinde de yeterince yer alamamaktadırlar (Kandemir ve Kutlar, 2024; Kızılaslan 2000).

Değişen dünya düzeni ve kadının kalkınma üzerindeki etkilerinin daha fazla kabul görmesi sonrasında; hükümet politikaları ve kırsal kalkınma plan ve projelerinde kadınların yer alması yönünde bazı adımlar atılmışsa da kadınların ve kadın bakış açısının tüm politik değerlendirmelere dâhil edildiğini söylemek zordur. Kadınların karar alma süreçlerine dahil edilmediği sistemde, çevresel sorunların giderek arttığı gerçeği de göz özüne alındığında, çevre sorunlarının çoğunluğunun ana nedeninin erkek bakış açısı olduğu, dolayısıyla kadınların dahil edildiği politikalarla doğanın korunması ve kalkınmaya dair sürdürülebilir sonuçlar alınacağı anlaşılmaktadır. Doğal kaynaklara bağlı yürütülen günlük ihtiyaçlar ve yaşam pratikleri, toplumsal rollerin de bağlayıcılığıyla birlikte kadınların yaşamını erkeklerden daha çok etkilemektedir. Dolayısıyla kadınlar için çevre yönetimi uzmanlık alanı oluşturmakta; buna karşın kadınlar, çevre yönetimi ve doğal kaynakların korunması ve iyileştirilmesi konularındaki karar alma mekanizmalarının çeşitli evrelerinde ve politik oluşumlarda yer alamamaktadır (Kandemir ve Kutlar,2024; Özyol 2013).

Göç

Türkiye’de kent ve kırsal alan arasındaki sosyo-ekonomik eşitsizlikten kaynaklı kırsal alandan kente göç hareketleri yaşanmaktadır. Bu durum kadının kırsal alandan bağını koparmakta farklı mekanlarda farklı sorunlara neden olmaktadır.

Kırsal alanlardaki nüfusun giderek azalmasında etkili olan temel faktörlerin; kırsal kalkınmanın sağlanamaması, tarım sektörünün sanayi sektörü ile bütünleştirilememesi, kırsal halkın gelir düzeyinin düşük olması, tarım dışı istihdam alanlarının yeterince olmaması ve gelişmemesi, mevcut arazi varlığının ortak ve geçimlik araziler olması, kırsal alandaki refah seviyesinin düşük olması ve sosyal alt yapının yetersizliği olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra şehir hayatının sosyoekonomik ve sosyokültürel yapısı kırsaldaki kişilerin şehirlere göçe eğilimini artıran faktörlerdendir (Boz ve Baybaş 2023; Gümüş, 1998).

Diğer açıdan göç edilen alanlardaki artan nüfusla işsizlik problemi gittikleri bölgelerde de devam etmektedir. Göç eden bu vasıfsız işgücü, bu bölgede de istihdam sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Geçim sıkıntıları süren bu nüfus, kentsel alanlarda mülkiyeti başka bireylere ait olan arazilerde ya da kamu arazilerinde yasal olmayan biçimde gecekondular olarak adlandırılan evler yaparak buralarda yaşamlarını sürdürmeye başlamışlardır. Yaşanılan bu alanlar sağlık, ulaşım, eğitim, altyapı vb problemlerin sıklıkla yaşandığı alanlardır. Kırsal alandan göç eden bu nüfus, hem kent yaşamına uymada zorlanmış ve kendi yaşam biçimlerini buralarda sürdürmeye çalışmış, hem de kent nüfusu tarafından kabul görmemiş ve dışlanmışlardır (Eren Yalçın ve Öcal Kara, 2016). Dolayısıyla göçün, kadınları kentlerde de yoksulluk kısıcından kurtaramadığı söylenebilir.

Kantar Davran ve ark. (2011) tarafından yapılan çalışmada, kırsal alandan kentsel alanlara göç sonrasında göçün kadınlar üzerindeki etkilerini eğitim olanaklarında, ekonomik gücünde ve sosyal statüdeki değişim ölçütlerine göre incelemiş, göçle birlikte geniş aile tipinin yerini görünürde çekirdek aileye bıraktığını vurgulamıştır. Çünkü kente göçle yeni mekan olarak ilk olarak akrabaların ya da hemşerilerin yakın olduğu mahalle ve bölgeler seçilmektedir. Bu durum da geniş ailede var olan güçlü akraba otoritesinin yıkılmasını zorlaştırmaktadır. Dahası kırsal alanda sınırların belirgin olması sebebiyle daha rahat olan erkek ve kadın, kentin daha geniş alana yayılmış görüntüsü karşısında rahatsız olmakta ve kendisini daha çok savunmaya gereksinim duymaktadır. Bu olumsuz durum karşısında kadınların özgürlükleri kısıtlanabilmekte ve dolayısıyla kadın “ev kadınlığı”na itilebilmektedir. Bu durumda kadının sosyal statüsü olumsuz etkilenecektir. Diğer taraftan kadının, ev dışı özgürlüğünün kısıtlanmasına karşın, kırsaldaki geniş aile yapısı yıkıldığından kentte ev içindeki bağımsızlığı kırsala oranla artmaktadır. Kentte göç edilen mekân şehir dışında gecekondular bölgesinde ve okullara uzak bir bölge ise kız çocukları için kırsalın olumsuz eğitim imkanları burada da varlığını korumakta olup büyük oranda erkek çocuklar eğitimlerine devam etmektedir (Davran ve ark., 2011; Sevinç ve ark.,2018).

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinden Kaynaklanan Diğer Toplumsal Engeller

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin kuramsal altyapısında, ‘cinsiyet’ ile ‘toplumsal cinsiyet’ arasındaki ayrım bu iki kavramın farklı düzeylerdeki temellerine ve etkilerine işaret etmektedir. ‘Cinsiyet’ kavramı, doğuştan gelen biyolojik farklılıkları ifade ederken, ‘Toplumsal Cinsiyet’ kavramı ise, erkekler ve kadınlar arasındaki

toplumsal ilişkileri belirli bir bağlama göre tanımlamakta, bu ilişkiye ve özellikle bu ilişkinin sosyal olarak nasıl kurulduğuna değinmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyetin getirdiği rollerin içeriği zamana ve yere göre değiştiğinden bu roller dinamiktir (KB, 2018). Dolayısıyla, toplumsal cinsiyetin getirdiği roller, biyolojik temellere dayanan "cinsiyet"ten farklı olarak, sosyal bir inşa olup, bireylerin toplumsal ilişkiler içinde nasıl konumlandığını ve birbirleriyle nasıl etkileşime girdiklerini belirler.

Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ve ataerkil yapı daha önce ele alınan konularda etki gösterdiği gibi mirastan yararlanma, karar alma mekanizmalarına katılım, bilgi kaynaklarına erişim gibi konularda da varlığını sürdürmektedir.

a) Ataerkil Yapı

Ataerkinin diğer anlamıyla patriarkanın orijinal anlamı "babanın yönetimi-egemenliği" dir. Yunanca kelimeler olan pater (baba) ve archie (yönetim)'in birleşmesinden oluşur. Sosyoloji yazınında kavramın kullanımında Max Weber referans alınmaktadır. Weber, ataerkiyi eski otorite biçimlerini tanımlamak üzere kullanmıştır. Yazara göre ataerkillik, iktisadi ve akrabalık temelinde örgütlenmiş bir hanenin tekil bir birey tarafından yönetilmesi olarak tanımlanabilir (Alkan, 2019; Öztürk, 2012).

Türkiye'nin bazı kırsal bölgelerinden ataerkil sistem yoğun bir biçimde etkisini sürdürmektedir. Ökten (2009) çalışmasında, özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde "ataerkil" bir cinsiyet rejiminin etkin olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla erkeğin belirleyici, kadının ise ikincil bir konumda olduğu bir soy ideolojisinin hakim olduğunu ileri sürmektedir. Diğer bir ifadeyle erkekler aracılığı ile soyun sürdürdüğü anlayışının egemen olduğunu vurgulamıştır. İki cinsiyet arasındaki bu iktidar ilişkisinin temelini de özellikle erkeği merkeze alan bu soy ideolojisinin oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu anlamda bölgenin kültürel yapısına göre bir toplumsal cinsiyet düzeni ve bu düzene uygun çeşitli mekanizmaların kadın cinselliği ve bedeni üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Erkeği merkeze alan bir anlayış bölgede geniş bir alanda yansıma bulmaktadır. Bu sitemde geleneksel roller kadınının konumu büyük oranda belirlenmektedir ve cinsiyete dayalı iş bölümü temelinde, genellikle "analık" ve "ev hanımı" rolleri uygun görülmektedir. Erkeğe bağlı olan toplumsal cinsiyet rolü kırsal alanda kadının güçlenmesine engel olabilmektedir.

b) Miras ve Karar alma Mekanizmalarına Katılım

Geçimini tarım ile sağlayan haneler için arazi ya da toprak, en kıymetli tarımsal varlıktır. Tarımsal üretim açısından toprağa erişim, üretim için ana gereksinim olup, toprak üzerinde kontrol sahibi olmak çoğu bölgede statü, güç ve zenginlik, göstergesidir (Alkan, 2019). Diğer birçok kaynağa erişimde olduğu gibi, kadının toprağa erişiminde de önemli cinsiyet açıkları söz konusudur. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığından büyük ölçüde etkilenen kadınlar sosyal, siyasal, ekonomik ve yasal haklara sahip olmada ve bu hakları kullanmada, toprak ve sermaye gibi kaynaklara sahiplik konusunda da eşitsizlik yaşamaktadır. Özellikle gelişmekte olanlar ülkelerde, kadınlar toprak sahibi olma, toprağı işleme, kiralık toprağa erişebilme hususlarında dezavantajlı konumdadır.

Kırsalda kadınların yoksullaşmasındaki toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler, çok boyutlu ve derin köklü sorunlardır. Özellikle aile reisliği, mülk yönetme, toprak sahipliği, iş kurma ve yürütmeye kadın dezavantajlıdır. Kadının mülkiyet hakkından yoksunluğu kaynaklar üzerinde de söz sahibi olamamasına neden olmaktadır (Eştürk ve Kılıç, 2016).

Şanlıurfa ili kırsalında Sevinç ve ark., (2017) tarafından yapılan araştırmada, mirasın paylaşımında erkeklerin söz sahibi olduğu vurgulanmıştır. Kadınlar, hem babalarından hem de eşlerinden miras alamamaktadır. Erkekler; servetin oluşmasında babalarıyla birlikte kendilerinin çalıştığını, bu sırada kadınların evde oturduğunu, kadınlara zaten bakmakla yükümlü olduklarını, dolayısıyla bu yükümlülüğün kendilerine ek bir maliyet ve maddi sorumluluk getirdiğini bu yüzden miras paylaşımında kendi lehlerinde bir paylaşım biçiminin olması gerektiğine inanmaktadırlar. Bunu yaparken kendilerine din kurallarını, adetleri ve gelenekleri göstermektedirler. Kadınlarda ekonomik bağımlılık ve çaresizlik yüzünden bu görüşü ve sistemi desteklemekte ve çocuklarını da böyle yetiştirmektedirler. Zaten kadınlarda erkekler ile aynı fikirde olması ve sistemi desteklemesi, uygulamalarda değişimin yaşanmasını engellemekte ve zorlaştırmaktadır.

Ökten (2009)'e göre kırsalda konutun reisi ve sahibi erkektir ve evin temsil edilmesi, yönetimiyle ilgili tüm kararların da büyük ölçüde erkeğin vermesi meşru görülmektedir. Kadınlar, toplumsal hayatın çoğu alanında tek başına karar alıcı olarak tanımlanmamıştır. Yaşamın biçimlenmesi ve varlığını sürdürmesinde önemli bir alan olan ekonomik kaynakların denetimi büyük oranda evin sahibi ve reisi olan erkeğe aittir. Kutlar (2013) tarafından Burdur ilinde hayvancılık işletmelerinde kadınlarla yapılan araştırmada, kadınların aile içinde sorun çıkmasını istemediklerinden karar veren değil, kararlara katılan konumda olduğu vurgulanmıştır. Baş (2019)

tarafından Karadeniz Bölgesi'nde fındık tarımında kadın emeğini araştırdığı çalışmada kadınların ücretli işte çalışmasının hane içi kararlarda etkili olmadığını belirtmiştir (%85).

c) Bilgi Kaynaklarına Erişim

Kırsal alanda kadınlar, temel eğitim olanaklarına erişemediği gibi, tarımsal üretimde ana unsurlardan biri olan tarımsal bilgiye yani tarımsal yayım çalışmalarına erişimde sorun yaşamaktadır. Tarımsal yayım, tarımsal üreticinin en güvenilir bilgi kaynağı olsa da, ne yazık ki dünyada kadınların büyük bir bölümü tarımsal yayım hizmetlerinden yeterince faydalanamamaktadır. 97 ülkeyi kapsayan 1988-89 yıllarında yürütülen kapsamlı FAO tarafından yapılan araştırmada, tüm tarımsal yayım hizmetlerinin yalnızca %5'inin doğrudan kadınlara yönelik olduğunu ortaya koymuş, yayım görevlilerinin yalnızca %15'inin kadın olduğu vurgulanmıştır (FAO, 2011; Alkan, 2019)

Öcal Kara ve Aktaş (2007) tarafından Harran Ovası'nda kadınlara yönelik yapılan çalışmada kadınların tarımsal yayım çalışmalarına katılımını tarım danışmanının cinsiyetinin de etkili olduğu saptanmıştır. Kadınların % 70'i, kadın tarım danışmanı olması durumunda bu çalışmalara katılacaklarını belirtmişlerdir. Bunun nedenlerinin başında ise onların yanlarında daha rahat olmaları ve ailelerinin daha kolay izin vermeleri gelmektedir.

Teknolojinin kullanımına ilişkin cinsiyetler arası eşitsizlikler özellikle dijital okur-yazarlık alanında, politika geliştirilmesi gereken önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde, ulaşım hizmetlerinden vergi hizmetlerine kadar hemen her şeyin dijital platformlara taşındığı bir ortamda, internet ve bilişim teknolojileri, yaşamın pek çok alanında önemli kolaylıklar sağlamaktadır. Bu teknolojiler, bilgiye erişimi kolaylaştırarak bireylerin yetkinlik kazanmasına, iş yaşamında ve sosyal hayatta daha etkin ilişkiler kurmasına olanak tanımaktadır.

Ancak bu teknolojik olanaklardan toplumdaki her birey aynı oranda yararlanamamaktadır. Bilişim ve internet teknolojilerinin kadınlar tarafından kullanılmasının önündeki en büyük engellerden biri kadınların bu alandaki bilgi eksikliğidir (KB,2018). Dolayısıyla, dijital okur-yazarlık, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden ele alınması gereken ve kadınların eşit fırsatlarla teknolojik imkânlardan yararlanmalarını sağlayacak politika geliştirilmesi gereken bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet bağlamında, teknolojik olanaklardan eşit şekilde faydalanamayan gruplar arasında kadınlar öne çıkmaktadır. Kadınların dijital teknolojilere erişimini engelleyen en önemli faktörlerden biri, bu alandaki bilgi eksiklikleri ve dijital okur-yazarlık düzeyindeki farklılıklardır. Bu durum, kadınların toplumsal ve ekonomik hayatta eşit fırsatlar elde etmelerini zorlaştırmakta, dijital okur-yazarlık alanındaki eşitsizlik, kadınların güçlenmesi ve kalkınma süreçlerine etkin katılımlarının önünde önemli bir engel teşkil etmektedir.

Kişisel Engeller

Yukarda sayılan engeller dışında kadınların kırsal alanda güçlenmesine bazı kişisel etkenlerin de rol oynadığı söylenebilir. Bunların yoğun annelik rolleri ve ev işlerinden kaynaklı zaman sorunu, özgüven eksikliği, içsel motivasyonlarının olmaması, ülkenin bazı bölgelerinde kadınların dil sorunu yaşamaları da örnek olarak verilebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kalkınma yazınında dezavantajlı gruplardan birinde yer alan kadınların özellikle kırsal alanda güçlenmelerini zorlaştıran bir takım engeller bulunmaktadır. Ataerkil değerler ve geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri onlara daha fazla sorumluluk yüklemekte ve yoksulluk, istihdam, eğitim, sağlık, örgütlenme, girişimcilik, mülkiyet, kararlara katılım gibi konularda kadını kısıtlamaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak, sosyal dışlanmanın önüne geçebilmek ve kadını daha görünür kılmak için kırsalda kadınların tarımsal yayım hizmeti ve diğer eğitim olanaklarından yararlanması önkoşuldur. Bu fırsat eşitliğinin sağlanması ancak kadına yapılacak hem toplumsal, hem de ekonomik yatırımlarla mümkün olabilir. Sosyal değişmeyi sağlama açısından kadınların kişisel gelişimini destekleyici ve yaşam standartlarını yükseltici kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarına daha fazla gereksinim duyulduğu söylenebilir. Özellikle kırsal alanda yaşayan kadınların yaşam koşulları, gereksinimleri ve beklentileri farklılık gösterdiğinden farklı kırsal alanların mevcut durumları ilgili kurumlar ve örgütler tarafından analiz edilip sorunlara göre hizmetler sunulmalıdır. Bu dönüşümün, sağlanabilmesi için çalışmalarda kadınların toplumsal rollerine dair geleneksel bakış açısından çıkıp, kadının toplumsal konumunu güçlendirecek bakış açılarının yerleşmesi gerekmektedir.

Kadınların girişimci olabilmeleri, karar alma süreçlerine katılabilmeleri ve tarımsal üretimde liderlik rollerini üstlenebilmeleri için güçlenmeleri gerekmektedir. Bunun yollarından birisi de örgütlenmedir. Ancak

örgütlenme, ataerkil sistemin ve geleneksel cinsiyet rollerinin bir sonucu olarak kırsalda kadınların henüz ihtiyaç duymadığı ancak, günümüzde çok önemli ve güncel bir konudur. Bu nedenle kırsal alanda örgütlenme farkındalığı yaratılmalı ve özendirilmelidir. Nitelikli örgütler sayesinde kadınlar, üretim ve pazarlama ağının içerisinde olabilecek, emeğinin görünürlüğü de artabilecektir. Ayrıca kadınların bu becerilerini kullanacakları sürekli gelir getirici ve gelirlerini artırıcı yeni iş alanlarının oluşturulmasıyla kadınların ekonomik ve toplumsal yaşama aktif katılmaları mümkün olabilir. Örnek kooperatif gezileri, festivaller, ulusal fuar, toplantı ve seminerlere katılım konusunda kadınların desteklenmesi önerilebilir.

Kırsal alanda refahın ve gelişmenin sağlanabilmesi kadının toplumsal yaşamın her alanına katılımının sağlanması için yerel farklılıkların göz önünde bulundurularak kadın girişimciliğinin desteklenmesi gerekmektedir. Türkiye’de kadın girişimciliğinin önündeki engeller değerlendirildiğinde en önemli sorunların başında girişimcilik ekosisteminin ataerkil yapısının yeniden organize edilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bunun için toplumsal cinsiyet ayrımcılığına yönelik farkındalık çalışmalarının yapılması, iş alternatiflerinin geliştirilmesi, rol model alınabilecek başarılı çalışan kadın örneklerinin artırılarak topluma tanıtılması önerilebilir. Ayrıca, işyerlerine yönelik kadın çalışan kotası uygulamasının desteklenmesi, meslek edinme ve rehberlik çalışmalarının geliştirilmesi, çalışan kadınlar için çocuk ve yaşlı bakım hizmet ve olanaklarının iyileştirilmesi, çalışma şartlarının iyileştirilmesi, işsizliğin azaltılmasına yönelik desteklerin artırılması, mikrokredi programlarının desteklenmesi, yurtdışı pazarlara açılmasını kolaylaştıran programların geliştirilmesi önerilebilir. Bununla birlikte kadınların özgüvenini geliştirecek kişisel gelişim merkezlerinin kurulması gerekmektedir. Bu bağlamda, Finansal okur-yazarlık, pazarlama, e-pazarlama, liderlik, iş planı hazırlama, stratejik planlama, proje hazırlama gibi konularda kadınların desteklenmesi önerilebilir.

Sonuç olarak kırsal alanda kadınların güçlenmesine yönelik yapılan her bir öneri salt çözüm olarak ortaya konduğu zaman, sorunların tam anlamıyla çözümünü sağlamakta yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle var olan sorunların etkili bir şekilde çözülebilmesi için yerel ihtiyaçlara göre şekillendirilip tüm ilgili aktörlerle eşgüdüm içerisinde, kırsal kalkınmaya bütüncül bir perspektifle yaklaşan entegre kırsal kalkınma yaklaşımıyla ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akıncı Demirbaş, E. ve Güney, M. (2023). Dezavantajlı Annelerin Doğal Öğretim Yaklaşımları İle Çocuklarını Desteklemesi. Küreselleşen Dünyada Kadın Perspektifinden Dezavantajlı Olmak. İKSAD Yayınevi, S: 21-42
- Alkan, I. (2019). Tarım Sektöründe Kadın Emeği (Çarşamba Ovası Gündoğdu ve Damlatış Köylerinde Fındık, Çeltik ve Sebze Üretimi Özelinde Bir İrdeleme, Gazi Kitabevi.
- Baş, L. (2019). *Fındık Üretiminde Kadın Emeği: Fatsa Örneği*. Ordu Üni. Sosyal Bilimler Ens. Yüksek Lisans Tezi
- Alp, L. (2014). Dezavantajlı Grupların İstihdama Katılmaları: G20 Ülkelerindeki Başarılı Uygulamalar, Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri GM., Ankara
- Boz, İ ve Baybaş, Z. (2023). Factors Affecting the Migration from Rural to Urban Areas: A Case Study in Gürün District of Sivas province. *MAS Journal of Applied Sciences*, 8(2), 374–383. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8032210>
- Bozacı,İ, Gökdeniz, İ. (2023). Kırsal Alanda Kadın Girişimciliği ve Pazarlama. *Küreselleşen Dünyada Kadın Perspektifinden Dezavantajlı Olmak*
- Candan, E., Özalp Günal, S. (2013). Tarımda Kadın Emeği, *Tarım Ekonomisi Dergisi. Cilt, 19*, 93-101.
- Çelik Ateş, H. (2017). Kırsal Yoksulluk ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Politikaları. *Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi* 3 (1), 1-9, 2017 ISSN: 2548-0987
- Çınar, D., & Dalaman, Z. B. (2022). Türkiye’deki Kadın Girişimciliğinin Önündeki Engeller. *Topkapı Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 117-130.
- Duguid, F., Durutaş, G., Wodzicki, M. (2015). Türkiye’de Kadın Kooperatiflerinin Mevcut Durumu. World Bank. WP-TURKISH-PUBLIC-Rapor-TR.pdf
- Ecevit, M. (1994). Tarımda Kadının Toplumsal Konumu: Bazı Kavramsal İlişkiler. *Amme İdaresi Dergisi*, 27(2), 89-100

- Erdek, F., Çavdar, A., İpek, M., & Okur, M. A. (2024). Dezavantajlı Kadınların Eğitimi ve Sosyolojik Durumları: Gaziemir Halk Eğitimi Merkezi. *Premium E-Journal of Social Sciences (PEJOSS)*, 8(38), 151–163. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10642726>
- Yalçın, G. E., & Öcal Kara, F. (2016). Kırsal Göç ve Tarımsal Üretime Etkileri. *Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 20(2), 154-158. <https://doi.org/10.29050/harranziraat.259106>
- Esen, E. (2013). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Kırsal Kadının Durumu ve Almanya’dan Proje Uygulama Örnekleri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 12(1), 105-127.
- Eştürk, Ö., & Kılıç, A. (2016). Türkiye Kırsalında Kadın Yoksulluğu. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3), 143-153.
- Fazlıoğlu, A (2003). “Kırsal Kalkınma Projelerinde Cinsiyet Dengeli Kalkınma Yaklaşımları”, *Erozyonla Mücadele ve Kırsal Kalkınma Projelerinde Sosyal Boyut Semineri*, Erzurum
- FAO, (2011). Women in Agriculture, Closing the Gender Gap For Development. FAO Publications, 2011 (ISSN 0081-4539), 7-115.
- GAP BKİ, (1994). GAP Bölgesi’nde Kadının Statüsü ve Kalkınma Sürecine Entegrasyonu. Türkiye Kalkınma Vakfı Yayınları. T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma Dairesi Başkanlığı, Afşaroğlu Matbaası, Ankara
- Gökdemir, L., Ergün, S. (2012). Kırsal Kalkınmada Kadının Rolü. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi İdari Bilimler Cilt 1, Sayı 1*
- Gulcubuk, B., Yıldırak, N, Kızılaslan, N, Özer, D., Kan, M., Kepoğlu, A. (2010). Kırsal Kalkınma Yaklaşımları ve Politika Değişimleri, Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, pp.1227-1243, Ankara.
- Gümüş. N. (1998). Göçer Türkler, uçan kültürler ve özlenen benliğimiz. *Yeni Türkiye Dergisi*
- Hablemitoğlu, Ş. (1996). Kırsal Ailede Kadının İş Modelleri Ve Kararlara Katılımı. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 162s.
- IFAD, 2001. Rural Poverty Report (2001), The Challenge of Ending Rural Poverty. Oxford University Press, New York, 110.
- Kandemir, K., & Kutlar, İlkay. (2024). The Role of Women in Nature Conservation in Rural Areas and Ecofeminism. *Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies*, 25(1), 111–118.
- Kandiyoti, D. (1997). Cariyeler, bacılar, yurttaşlar. *İstanbul: Metis Yayınları*.
- Kantar Davran, M. Sevinç, M. R. ve Sevinç, G. (2011). “Kırdan Kente Yapılan İç Göçler ve Toplumsal Cinsiyet”, *Göç ve Mimarlık Dergisi*, Haziran 4: 49 – 54
- Kantar Davran, M., Elpeze Ergeç, N., Yarpuz Bozdoğan, N., Karacan, O., Veziroğlu Biçer, P., & Leventeli-İkikardeş, M. (2022). Kadına Yönelik Şiddeti Önlemede Eğitimin Önemi: Adana Örneği. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 9(90), 2678–2690. <https://doi.org/10.26450/jshsr.3393>
- Karagöz, E.,Can Bitkin. S. (2024). Cumhuriyeten Günümüze Kırsalda Kadın. Kırsal ve Tarımsal Yaşamda Kadın II İksad Yayınları | s. 17-32. DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.14291558>
- Kalkınma Bakanlığı, (2018). Kadının Kalkınmadaki Rolü Özel İhtisas Komisyonu Raporu. T.C. Kalkınma Bakanlığı11. Kalkınma Planı (2019-2023).
- Kızılaslan, N. (2000). *Kırsal Kadının Çevre Korunmasındaki Rolü*. 4. Ulusal Tarım Kongresi, Tekirdağ
- Kutay, T. (2022). Kırsal Kalkınmada Kadın Kooperatiflerinin Önemi: Türkiye Özelinde Bir Değerlendirme. *Politik Ekonomik Kuram*, 6(1), 119-150. Doi: 10.30586/pek.1020843
- Kutlar, İ., Kızılay, H., & Turhanoğulları, Z. (2013). Kırsal Alanda Kadınların İşgücüne Ve Kararlara Katılımını Etkileyen Sosyo Ekonomik Faktörlerin Belirlenmesi: Burdur İli Örneği. *Akdeniz University Journal of the Faculty of Agriculture*, 26(1), 27-32.
- Küçükkalay, A.M., Dulupçu, M.A., Turunç, Ö. (2000). Dünyada ve Türkiye’de Çocuk İşgücü İstihdamının Sorunları ve Önlenmesi. *Süleyman Demirel Üni.İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5 (1): 103 – 118.
- Mayer, E. Steven. (2003). What is a Disadvantaged Group, http://www.effectivecommunities.com/pdfs/ECP_DisadvantagedGroup.pdf

- Murray, E. (1985). Development And Families: İmplications For Home Economics. *Journal of Home Economics*. 77(4):36-40
- Öcal Kara, F., & Aktaş, Y., (2007). Şanlıurfa İli'nde Kadınların Tarımsal Yayım Çalışmasından Yararlanmasına Etki Eden Olumsuz Etkenler. *Tarım Ekonomisi Dergisi* 13 (2): 71-83.
- Öcal Kara, F, Eren Yalçın, G.,Işgın, T., Özel, R. (2016). İklim Değişikliğinde Kadının Rolü Ve Tarımsal Yayım. XII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 2117-2126. (Tam Metin Bildiri)
- Ökten, Ş. (2009). Toplumsal Cinsiyet Ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni. *Journal Of International Social Research*, 2(8).
- Ökten, Ş, Tüysüz, S. (2017). Kırsal Kalkınma ve Kadın Yoksulluğu: Şanlıurfa Harran Örneği. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 19(2):381-404
- Özdemir, G., Yılmaz, E.,Varnalı, T. (2023). Kırsal Kalkınmada Kadınların Rolü: Karamusul Köyü Örneği ve Tarımsal Eğitim İhtiyaçları". *Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi Cilt No 3/Sayı No 3*, 71-92
- Özdoğan, E., Tokur Kesgin, M. (2021). Kırsal Ekonomik Kalkınma İçin Kadının Güçlendirilmesi: Bolu SS Demirciler Gelincik Kadın Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Örneği. *Zeugma Sağlık Araştırmaları Dergisi*; 3(2-3):81-87
- Öztürk, M. Y. (2012). Ataerki: Bir Kavramın Yeniden İnşası, Eski" Ataerkiden Ataerki Kapitalizme. *Eğitim Bilim toplum dergisi*, Cilt 10, Sayı: 38, 72-115.
- Özyol, A.İ. (2013). Sürdürülebilir yeşil kalkınma ve kadın. *Fe Dergisi*, 5(2), 133- 138.
- UNESCO (1998), Education Strategies for Disadvantaged Groups, UNESCO Working Documents in the Series IIEP Contributions, <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001142/114204E.pdf>
- Resmi Gazete, (1924). Köy Kanunu. 4 Nisan 1924 tarih ve 68 sayılı Resmî Gazete, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=442&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=3>,
- Sevinç, M. R., Kantar Davran, M., Özel, R., Sevinç, G. (2015). Şanlıurfa Semt Pazarlarında Taşıyıcılık Yapan Çocuk İşçiler. *Harran Tarım Ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 18(3), 21-31.
- Sevinç, M.R., Kantar Davran, M., & Sevinç, G. (2017). Şanlıurfa'da Kırsal Kadınlar ve Miras Hakkı. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi* Yıl: 4, Sayı: 12, Eylül 2017, s. 240-251
- Sevinç, G., Kantar Davran, M., Sevinç, M. R. (2018). Türkiye'de Kırdan Kente Göç ve Göçün Aile Üzerindeki Etkileri. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 3(6), 70-82.
- Tarım ve Orman Bakanlığı, (2012). Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Ulusal Eylem Planı, Ankara
- Tatar, N. (2018). Kırsal Alanda Kadınların Girişimcilik Algıları; Konya İli Derbent İlçesi Örneği. *Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, Konya
- TUİK, (2022). Ulusal Eğitim İstatistikleri.
- UNESCO (1998), Education Strategies for Disadvantaged Groups, UNESCO Working Documents in the Series IIEP Contributions, <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001142/114204E.pdf>
- Yardımcı, B. (2023). Türkiye'de Kırsal Alan Tanımının Serüveni. *Bölgesel Kalkınma Dergisi*. 1(2):193-213 ISSN: 2980-0544 / e-ISSN: 2980-0595
- Yıldırım, PD. (2020). Kırsal Kalkınmada Kadın Kooperatiflerinin Rolü: Ahatlı Kadın Kooperatifi Örneği. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 0 (11) , 159-170.
- Yılmaz, E. ve Öcal, A. (2015). Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Bilgiler. Ankara, Pegem Akademi Yayınları.
- Yiğit, B., & Öcal Kara, F. (2023). Tarımda Kadın Emeği: Şanlıurfa İli Örneği, *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 9(77): 5034-5041.
- Weforum, (2005). Women's empowerment: measuring the global gap. World Economic Forum. <http://www.weforum.org/> Erişim Tarihi:13.5.2009